Poštarina u gotovom plaćena.

VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I. BROJ 11.

UREDJUJU: Dr. FERDO NIKOLIĆ I Dr. FRANJO JELAŠIĆ

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 11.

SADRŽAJ:

Vijenac izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 20.—.

Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu »Vijenca« na broj 34649.

Rukopisi se šalju dru. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Medulićeva 30/I. ili dru. Franji Jelašiću, Zagreb, Matica Hrvatska.

M. RAČKI: »KRCNU KOLAC NEKOLIKO PUTA«

GOD. I. U ZAGREBU, 13. OŽUJKA 1923. BROJ 11.

SUŠAKU

ZAPALI golem Kres,
Nek gordi plamen plane,
Ti ulaziš u sretne
I ljepše vedre dane.
Razbijeni su lanci,
Što vezali te roba,
Pred tobom novi dan je
I novo sviće doba.

U njega uđi spasen
Pun poleta i volje,
Sad svojom lađom brodiš
I svoje čuvaš polje,
I svoju braniš zemlju,
Za svoju radiš kuću.
Galeot nisi više
Ni šćavo na bespuću.

Ti širi sklad i ljubav
Sa našeg mora širom,
Jer dom se samo jača
Sa slogom i sa mirom.
Tvoj san nek bude vazda
I tvoja želja vruća:
Tri brata jedno srce,
Tri stana jedna kuća.

Zapali golem kres
I gaji vatru jaku,
Nek bude luč za braću
Izgubljenu u mraku.
Kvarnerom plam nek sija
I neka nade budi,
Nek diže svijest i ponos,
Mi trebat ćemo ljudi!

Rikard Katalinić-Jeretov

NE GASIMO SVIJEĆE...

NE gasimo svijeće
Na oltaru našem,
Na oltaru vjere na oltaru nada.
Sa uskrsnom pjesmom
Sveđ u pramaljeće
Novi život sviće iza zimskih jada.

Ne ubija patnja,
Ne ubija muka
Ni nevolja ljuta gorskoga hajduka...
U goru se digô
Da prelomi igo
I na vrhu gore
Čeka jakom vjerom, čeka da mu sine
Iz svjetle visine
Plamen nove zore!

Ne gasimo svijeće,
Jer nijedan vjetar ugasit je ne će.
Neka vječno plamti
Na oltaru našem plamen svijesti jake,
Da nam dižu slabe, da nam bodri mlake.
Nek se širi tama,
Neka vijor lama,
Neka orkan uji....
Dan je uvijek ljepši
Po olujnoj noći...
I naš dan će doći,
Sinuti će sunce,
propjevat slavuji.

U Zadru, o uskrsu 1922.

Rikard Katalinić-Jeretov

BRAK MALE RA

ROMAN IZ OBIČNOG ŽIVOTA U VELIKO DOBA.

Napisao SLAVKO JEŽIĆ.

8.

NA stolu je Miru čekalo pismo, u kojem joj muž javlja, da će sjutradan doći po nju. I on će ostati nekoliko dana u kupalištu, a onda će se svi zajedno vratiti.

Ravnodušno baci pismo na stol, i snimivši ogrtač uzme se preoblačiti. Najprije odveže rubac, kojim je zavezala kose, da joj se kod kupanja ne smoče, i strese glavom. Kose joj se razpršiše po ramenima, po vratu i po leđima. Nisu bile duge, ali su se dražesno kovrčale, i imale su svijetloplavu, gdjegdje samo pepeljasto-plavu boju..... Zatim stane polako otkapčavati i snimati plivaći kostim...

— S mužem se nije razumjela. Pred svijetom je uvijek pravila veselo lice, pa i pred roditeljima. Pomoći joj i onako ne bi mogli, pa zašto da ih žalosti? Trsila se dugo vremena, da u muža bar malo shvaćanja probudi za dublju i topliju duševnu stranu života. Uzalud. On nije nikad ništa literarno čitao, a sve je pisce i pjesnike smatrao dangubama i propalicama. Što se nije dalo izraziti brojkama, nije smatrao dostojnim svoje pažnje. Zato je sa ženom, a i s drugim svijetom govorio nekim protektorskim tonom, kao s visoka. Osobito, kad je po ženi dobio silni imutak, poraslo je njegovo samoljublje i visoko mišljenje o sebi do nesnošljivosti. Nitko ga nije volio a ni on nikoga. Čak ni za rođake nije mario da ga posjećuju. Jedino ako su pravili ponizno lice i podnosili njegov protektorski ton....

Mira je skrstila ruke na zatiljku i gledala se tužno u velikoj psihi. Još je mlada i sva kipi od života, a ipak je tako žalosna. Dani i godine nestaju, život prolazi, tijelo stari, duša vene. Ovo će tijelo vrijeme i boli ispiti, a da nikad ne ustrepti do zadnje mišice, do zadnjega nerva, u velikoj ljubavnoj strasti...

I Mira je pomnjivo promatrala svoje jedre čvrste, nešto preteške, grudi, pa srebrne tragove materinstva na koži i zabrinuto se pitala, da li je to nagrđuje. Čim se više gledala, tim je više nemira bilo u ispitivanju njezine ljepote. Činilo joj se, da je prejaka u bokovima, ali tješilo ju je, što je vitka u struku. Noge su joj nešto pretanke u gležnju, ali ona je sva sitna, a i stopalo joj je tako malo, da nikad ne može dobiti gotovih cipela za svoju nogu.

Gledala se sa svih strana i činilo joj se, da su joj krsta ipak nešto suviše uleknuta. To je zato, što su joj bokovi, po njenu mišljenju, prejaki. Tako joj izlazi linija nešto previše savijena te podsjeća na perverzne linije pariških aktova. Ali, napokon, que faire?...

Dok je oblačila batistasti combiné sa valansjenskim čipkama, sjetila se, da joj sjutra muž dolazi. Zašto se kod te pomisli stresla? Ta on je uvijek s njome putovao, ili je bar dolazio po nju, ako je gdje boravila. Napokon, žena mu je, i nikad nije drugome pripadala. I ne bi to nikad ni mogla. Kako bi podnijela, da koji muškarac na ulici za njom prstom pokazuje: Gle, ovu sam ženu ja posjedovao!...

Svejedno se nije radovala muževu dolasku. Ona je voljela društvo, jer kod kuće nije nalazila shvaćanja, a on se u društvo nije dao. Osjećao se tobože suviše nad svima. A kad je pošla za nj, morala ga je učiti, kako će viljušku držati i kako će nožem baratati. Morala ga je učiti saobraćajnim formama. I za to je trebalo mnogo takta, jer je on bio vrlo umišljen i osjetljiv. Ali još ni danas nije sigurna, da ne će kakvu nezgrapnost počiniti, i ako vječito kritikuje druge.

Duge godine morala je ona tako pred svijetom praviti veselo lice, a u duši je trpjela. Tako su u nje usporedno živjela dva stvora. Jedno je bila konvencionalna, društvena, zabavna dama, sjajna i plitka, kojoj su sva gospoda udvarala, jer je bila lijepa, mlada, bogata i odlična roda — ali baš s istih razloga nitko se nije usudio niti pomisliti, da je osvoji, ili da bude drzak prema njoj, jer je znala da svakog drži u doličnoj udaljenosti, i jer su napokon svi smatrali njezin brak vrlo sretnim Čak i sami roditelji....

Ali prava je njezina narav ostala ista, kao i onda, kada je bila mala, nježna djevojčica, još prije udaje. Čisto, nepokvareno dijete, koje nije nitko poznavao, i nije ga čak ni naslućivao. Ona je trpjela i bila je nesretna... Mala djevojčica s nepokvarenom dušom i ranjenim srcem bila je u svemu tomu vrtlogu vrlo, vrlo sama, i nikad se nije nitko našao, tko bi tek i naslutio, kakve su boli iskrvarile to jadno, malo srce. Kad nikoga nije bilo blizu, mala se djevojčica znala stisnuti u naslonjaču u kutu i briznuti u gorki, beznadni plač. U peći je vatra plamsala, drva su pucketala, a maloj je, napuštenoj siroti bilo tako zima, da su joj zubi cvokotali od studeni. A ona je tako silno čeznula za toplinom — za suncem...!

Gledajući se u lakoj bijeloj večernjoj toaleti, sjeti se nečega:

— Bože moj, da me je tko vidio noću, kako lutam po parku u ovoj bijeloj haljini, držao bi me za sablast. Ili, ako bi me prepoznao, mislio bi, da nijesam pri sebi...

Ah da! Ove tople, treptave noći na moru! Srce se širi od čežnje, a steže ga bol... Tuga za izgubljenim, čežnja za novim, a strah pred nepoznatim!... Nemaš u krevetu mira... kao da je samim iglama nastrt — moraš da ustaneš, da izađeš na tu sjajnu mjesečinu, da se iz punih grudiju nadišeš zraka i da među plavim sjenama drveća pustiš slobodan tok mislima i sanjama...

...Te su noći raspirivale žeravku, što je već gotovo utrnula pod teškom naslagom pepela — onu njenu mladenačku dušu, što se trzala i borila, ali je već izmučena klonula pod teretom banalnog i konvencionalnog života... Ništa joj nije ostalo do onog podrugljivog smiješka, koji joj se potkradao sve nehotice, kad je slušala, gdje drugi govore o idealima i vjeruju u njih, ili ih je gledala, kako se bore plivajući protiv struje — a znala je, da će napokon i oni nemoćno klonuti poput nje i položiti oružje. Odatle taj smiješak tako značajan po nju!... Da, njena je duša bila već umorna, ona je već položila oružje...

Ali sada osjeća sav užas toga poraza — njena se uspavana energija stala buditi, želja za životom živo je odjeknula u njenoj duši... Zar da prođe kroz život kao fantom, kao sjena, bez traga i spomena, manja od najmanjeg meteora, koji je barem za nekoliko časaka planuo i zakrijesio svemirom, prije nego je zauvijek utrnuo?!... Sve se u njoj buni protiv takve pomisli, sve je to muči, ne da joj spavati, tjera je noću napolje — tamo uz miris mora, uz draganje povjetarca i uz sjaj mjesečine, tamo se opet budi mala djevojčica s nepokvarenom dušom i ranjenim srcem, tamo se opet nada, čezne i trpi. Ah te tople, meke ljetne noći na moru!

Taj čas je rastreseno promatrala u ogledalu kratku i oštru brazdu, koja joj se urezala na čelu, među obrvama, okomito prema nosu, a rukama je mekanično kopčila bluzu. Najednom se trgne, pritisne čvrsto zadnju kopču i pođe k stolu, da uzme broche, kadno primijeti, da iz Apulejeve knjige viri nekakvi savijeni komad papira. Izvadi ga i razvije. Bilo je pismo, što ga je Cezar pisao prijatelju Feđi. Malo se brecne, jer joj je bilo neugodno, da na tako indiskretan način uđe možda u trag bilo kakvoj tajni. Ali kako joj je oko zamijetilo nekoliko puta imena: Miles — Aurora — Mira, bila je suviše radoznala, a da ne pročita u brzini glavne stavke pisma. Te su glasile ovako:

«... Rijetkost je, da čovjek može tako brzo upoznati ženu, kao što sam ja »frajlu«. Redovno je svaka žena toliko lukava, da znade sakriti svoju pravu narav, a prikazuje se ili onakvom, kakvom želi da je drže, ili takvom, kakva misli da će se svidjeti onome, do koga joj je stalo. Svakako mi kod Aurore i kod Mire nije bilo posve lako prodrijeti malo dublje u dušu.

Kod Aurore išlo bi to još kako tako. Odmah sam vidio, da je ona dobrodušni stvor i poput starih «Horvatov» puna onoga zdravoga, jedroga humora, koji ako te podraži na smijeh, ne naškubi ti samo usne, već te strese čitavoga, natjera ti suze na oči, napne ti sve mišiće kod smijanja. Toliko se uistinu nijesam nasmijao već dugo vremena, koliko sada u društvu Aurorinu. A ne samo ja, nego i Mira i njihova kuzina Ksenija, koja često dolazi k nama u kupalište.

No kad Auroru bolje upoznaš, vidiš, da ta njena dobrodušnost zapravo i nije tako bezazlena, kako se u prvi mah činilo. Ona vrlo rado o svemu razglaba, i kod toga više puta razvija takve nazore, kojih ne bi kod nje očekivao. Ona je vrlo strog sudac, sumnjičava, nepovjerljiva, i svaku stvar radije na zlo tumači, nego na dobro. Zaludu se trsiš, da kod nje stečeš dobro mišljenje o sebi. Sto ćeš puta nešto učiniti, što joj se sviđa, a jedanput nešto, što joj ne konvenira, i ono sto puta palo je u vodu: ona odmah izmijeni mišljenje o tebi — na zlo, dabome. I to zato, jer su za nju svi ljudi ili samo dobri ili samo zli: tertium non datur. Dakle, ako nisi dobar, zao si. Sebe dabome računa među dobre... Tim svojim postupkom upravo sili čovjeka, da se nimalo ne trsi pred njom praviti bolju figuru. Čemu do bijesa, kad će te jedamput ipak prevariti ono ružno u čovjeka, pa će ona svejedno imati loš pojam o tebi...

Osim svoje nesnosne »dobrote« ima Aurora i dar pripovijedanja i kritikovanja. O svemu govori i mnogo govori i neumorna je. Ne pita ona, da li to tebe zanima, nije li se o tom već dosta govorilo, ne, za nju nije nikad dosta. To također postaje s vremenom nesnosno.

Uz to dolaze neke crte, koje su karakteristične za sve starije djevojke. Prije svega silna osjetljivost, a naročito što se tiče godina. Zatim utvaranje, da su one centar svačijega interesa, i da ljudi ni o čemu drugome ne govore i ne misle, nego samo o njima. Zatim prevelika stidljivost, koja je kod njih možda i naravna, ali djeluje nenaravno i neugodno, kakogod i prevelika razuzdanost. I napokon: pobožnost, možda i iskrena, ali odvratna, nepodnošljiva pobožnost. Ne moći ići mimo crkvu, a da se u nju ne navratiš.

Ta se sva svojstva u različitim nijansama nalaze kod Aurore. No bio bih suviše zloban, kad bih tvrdio, da ona ima samo zla svojstva. To nipošto. Dok u koju aferu ne ulazi njeno »ja«, ona je čak i vrlo ugodna. Zna biti i duhovita, a vesela je i zabavna... Osim toga svojom blagoglagoljivošću olakšava položaj čovjeku, koji nerado pita. Tako je mene i bez pitanja uputila u svoje rodbinske odnose. Njezina mama, rođena Farkaš, sestra je ocu Mirinom i Brankinom, te materi Lelinoj. No po udaji razišla se ženska loza i tako svaka od njih nosi drugo prezime: Aurora Maravić, Lela Ninković, Branka Dostál, Mira Vyskočil...

... Aurora vjeruje u duhove i u spiritizam. Nju zanima i astronomija, ali zato ipak nije pročitala još nijedne astronomske knjige osim »Flammarionove «Pripovijesti o repatici». Ona čita (?) «Prirodu» i interesiraju je prirodne nauke, što je ipak ne smeta da vjeruje, da je Bog načinio od blata Adama, a od Adamova rebra da je stvorio družicu mu Evu; a ne smeta je ni u tomu, da ide bar svake nedjelje k misi, ali obično i češće. Napokon vjeruje Aurora u idealnu ljubav i čeka je — već trideset i četiri godine!...

— — — Mira je problem. Ona to i hoće da bude. Ne voli da pred svijetom iznosi na vidjelo svoje »ja«. U tom je slične naravi sa mnom. To je upravo protivno od Aurore. Mira želi da bude zanimljivom — koji problem to nije? — i to joj redovno uspijeva. Govori rado tako, da ne znaš, što misli. Ili govori kao u šali, nekud podrugljivo, ili ovija svoje riječi nekim ironičkim smiješkom, koji ti ipak ne da da ozbiljno vjeruješ u iskrenost onoga, što je rekla.

Žena je od ukusa. Voli lijepo. Pogrješka joj je, što tu ljubav k lijepome nešto pretjerano naglašuje, te time kano da pokazuje, kako ona jedina ima smisao za ljepotu i pravo da je voli...

Zna, da je lijepa i poželjna, a to joj podaje neku superiornost u društvu. Pazi na forme, što pokazuje, da je odrasla među dobro odgojenim ljudima, te da ima i prilike i vremena, da te otmene osebine njeguje... Dobra je, ali ne «kao dobar dan». Dobra je, k a d hoće i k o m e hoće da bude dobra. Prema meni je bila uvijek vrlo dobra, otkako sam došao u doticaj s njome, i zato sam je zavolio kao... ne znam, bih li rekao: kao majku, kao sestru ili naprosto — kao dragi stvor. Ne velim: kao ženu, jer, eto, ima joj sedam godina više nego meni. Ali zavolio sam je. Zato je ovaj moj sud vjerojatno subjektivan, ali šta mari — t a k o j e j a g l e d a m.

Ponosita je i nikad ne bi nikoga ni za šta molila. Taj se osjećaj redovno kadar potpuno razviti samo u ljudi neovisnih, bogatih, koji nikoga ne trebaju. Može da se razvije i u ljudi s lošijim uvjetima — pod utjecajem krvi, nasljedstva, možda čak i lektire — ali onda im ogorčava život. Kod Mire je prvi slučaj. Bogata je, neodvisna i ponosita. Zato sumnjam, da bi ona kada prevarila muža Ne ću reći baš od ljubavi. Ali od ponosa.

Voli — a kakva bi žena bila, da to ne voli? — da joj se makar donekle udvara i da joj se govore lijepe riječi. Katkad mi se pričinja, da volije lijepu, negoli iskrenu riječ. To mi je žao. Zar je njoj za silu — voljeti laž?

Zašto tako pomno sakriva svoju nutarnjost pred svijetom? Imade li štogod, što joj ne bi bilo drago da svijet dozna? Ili bi štogod izgubila na svome ugledu? Ili se razočarala u životu, pa za tom neproničnošću skriva pustoš razorene sreće? Ili su je ljudi pozlijedili, pa ne će da joj se takove neugodnosti ponove. Ili...?

O tome bi se dalo dosta nagađati, ali ništa pozitivno reći. Samo jedno je jasno: ona ne će da joj se prodre u dušu, dakle ima nešto da sakrije svijetu. A to mi je dokaz, da nije potpuno sretna. Možda je čak vrlo daleko od sreće. Jer sretni su ljudi rječiti, brbljavi, kao da žele, da i drugi sudjeluju u njihovoj sreći, ili bar misle, da je njihova sreća tako velika, da i drugi moraju uživati u njoj, sve ako i nemaju ništa od toga.

Aurora je mnogo sretnija od Mire. Tu imadem opet zajednički potez s Mirom: ni ja nisam sretan!«

(Nastavit će se.)

NAJMLAĐI UNUK

Napisao ŽIVKO JAKIĆ.

ELO još napola spava.

Cesta se preko noći čvrsto smrznula, snijeg je žilav i tvrd poput kremena.

Djed se Mita zagledao u svoje noge, te nije čuo povika. Zgrbio se, a noge su mu se plele sitnim i spretnim koracima kao da poigrava.

Opet mu povik doleti iza leđiju:

»Djede! ... Ej, Mita! ...«

Starac se sada zaustavi tako naglo te malo da se ne sruši na leđa. Za njim se micala debela stara Anča, izišavši iz svoga dvorišta.

»Gle, ne čuje me Mita ... ne čuje ...«

Djed zareži kao stari zaslužni kudronja, pred

koga je od nekuda doletio kamen. Digao je u vis batinu. Djed se naravno nije srdio, tek se šalio, a to je izvrsno znala stara Anča.

Starac pođe Anči u susret prijeteći joj uzdignutom debelom drenovačom. Bijelo inje na njegovim brkovima i na bradi smiješilo se jednako veselo kao zažareni obrazi.

»Babo, samo me smetaš u poslu. Čuvaj mi se, babo!

»Da čujem... kakav posao... kamo tako rano... što se dogodilo...?«

M. RAČKI: »VIDI MU SE GINUT MU SE NE ĆE«.

»Što se dogodilo . . .« odvraća stari, kao da ga jari srdžba, što Anča još ne zna za važan događaj, koji se zbio noćas u njegovoj kući.

Pa, ajde, reći će joj. Neka svi čuju i pamte: Mita dobio najmlađega unuka. Jesi li čula, poštovana babo Ančo?... Sedmi unuk i još k tome — najmlađi!... Pa neka svi čuju: Jutros ga u tri ure probudilo deranje djeteta, koje je doduše došlo na svijet nešto ranije nego što su računali, ali malo lukavče htjede već ove godine božićevati.

»Žurim se u grad po zipku. Za njega mora da bude nova zipka. Zbogom, stara i ne smetaj...«

Još dometne:

»Donijet ću ti iz grada žuti rubac.«

Djed se žurio, da nadoknadi ovo vrijeme, što ga potratio s Ančom.

Htio bi svakako da se vrati kući još za dana. Kroz šumu već više godina nije hodao noću. Zla je šuma danju, a noću ne dao Bog nikome da njome prolazi.

»Ančo! Hej! . . .«

Starica se okrene.

»Svakako prigledaj malo do mene . . . da ga vidiš . . . da vidiš maloga . . .«

Starica odmahne rukama kao onaj, koji je ljutit, što ga upozoruju na nešto, što je upravo naumio da čini.

»Vrijedno je . . . Takvoga djeteta više nema . . . Prigledaj, stara . . . « vikne Mita još jednom.

»Ma . . . ma« micala Anča glavom i smiješila se kao da želi kazati, da će tamo i nekoliko čašica rakije ispiti u zdravlje djetetovo.

Djed Mita jako se žuri. Osim zipke ima u gradu i koješta drugo da obavi. Baš će staru Anču da razveseli rupcom. S Ančom ga vežu lijepe uspomene iz mladih dana.

Po smrznutu se snijegu mučno hoda. Zaletom na drugu stranu jedva zadržava ravnotežje i dok se čudi, što se nije srušio, opet poklizne, te rekne veselo: Još me eto na nogama! . . .

Gdjekada zaduva oštar vjetar te zatjera u oči malo suha snijega. Mita neprestano žmirka i skakuće na skliskoj cesti kao drvena kugla.

Već se vidi i šuma: čini se kao neka grdna i golema neman, koja hrče. Šuma je uvijek podmukla i opaka.

Tri kućice posljednje su točke sela, koje kao da je poprskalo tamnim mrljama ogromnu i nepreglednu bijelu hartiju. U posljednju od tih kuća mora da se na svaki način svrati djed Mita.

Pokuca čvrsto batinom na vrata.

»Dobar dan, Marto«.

»Bog daj. Zar ti, djede? . . . Kamo tako uranio?

»Bi li htjela, da ti donesem iz grada žuti rubac? . . . Dobit ćeš ga, kažem ti, zaufano.«

Marta od veselja ćuti. I s Martom vežu Mitu vrlo lijepe uspomene. On zna svaku ženu da razveseli kakvim zgodnim darom.

»Gdje ti je čovjek, Marto?. . . .«

»Na sajmu. Otišao već sinoć. Kako kod kuće?«

Mita objavi veseli događaj: još je bila noć, kad ga dijete probudilo svojim deranjem. Malo lukavče hoće svakako, da već ove godine božićuje. Sedmi unuk, ma ništa, neka mu samo Bog dade sreću.

Marta nije mogla djeda zadržati ni rakijom. On nikako ne htjede da se vraća kući kasno u noć kroz šumu. Šuma mu je kao neki mrk i opasan vuk.

Mita obeća Marti još jednom rubac, pa onda potrči prema šumi.

Eto i šume.

U njoj sve mirno. I vjetar zaspao.

Mita pred šumom stane, kao da razmišljava.

Okrene se i zagleda se prema selu. Na čitavoj dalekoj i nepreglednoj cesi ne vidi živa stvora. Da još odkuda nadođe tkogod živ, ma bilo i čiji pas, bilo bi u društvu ugodnije putovati.

Očima uroni duboko u gustu vrevu stabala. U dubljini je crn mrak.

Prekrsti se i uniđe.

Tapkao je po tvrdu snijegu sve brže i brže. Međutim dobro preruje džepove, dok ne naiđe na krunicu. Držeći u ruci krunicu, ogledavao se bez prestanka na sve strane, te je oprezno prisluškivao.

Baš je u toj šumi vidio pokojni njegov otac neki ukleti grm, u kojemu iznenada bljesnuše dvije bijele bradate glave. Očne su im šupljine bile prazne i crne. U trenu oka grm s glavama propade u zemlju. Još je danas jama na onome mjestu. Bilo bi dobro nad jamom sagraditi crkvicu.

Cesta mu se činila sve užom i tjesnijom, premda je njezina širina mjerila svagdje jednako. Ipak je imovna općina na ovome mjestu morala sasjeći još nekoliko hrastova, da čovjek može lagllje zapaziti, ako mu se što približi. Čovjek u šumi nikada nije siguran.

Općinski je šumar pred više godina morao bježati sve do grada i jedva je iznio živu glavu. Još se danas ne zna, što ga je ganjalo. Neki hoće, da su pokupili svu mudrost ovoga svijeta, pa ne vjeruju u šumarovo pričanje. Misle, da šumar samo plaši zvjerokradice, koje tamane divljač. No teško da bi šumar, koji je bogobojazan čovjek, lažima plašio ljude.

Mitine su se noge vrzle sve hitrije, te mu je već postalo vruće. Orosilo mu se i čelo. Kad je već prošao onaj dio šume, za koji je držao, da se negdje u blizini nalazi ukleta jama, posta putovanje malo prijatnijim.

Već je bio potpun dan.

Neka stara zečina pretrča preko ceste, a Mita je brzo htio popasti komad snijega i poslati ga za zecom, ali ne uzmognu otkinuti, jer je snijeg bio tvrd kao kamena ploča.

U šumi se u taj mah na snijegu začuje škripanje nečijih nogu.

»Bog pomogao!« zavikne djed Mita i zaustavi se.

Tišina.

Mita se prekrsti, razgleda se naokolo i pođe dalje. Za malo časova iziđe iz šume čovjek.

Dva zeca vise mu preko desnoga ramena, a na lijevom se koči crna dvocijevka.

»Bog pomogao!« vikne iznova djed Mita i stane. Ujedno pomisli, kako zvjerokradice mora da su crni u duši, jer se ne boje ni Boga ni zakona. Sve u poštenju, pa ubijaj tuđe zečeve.

Zvjerokradica dođe do djeda Mite.

»Božja sreća« nazove dobroćudno djed. Pridošlica položi Miti na rame svoju tešku desnicu i prozbori:

»Starče, ako naiđe šumar, reći ćeš, da si zečeve ti ubio. Ako ti je mio krov nad glavom i glava na ramenu. Pristaješ li?«

Djed se skamenio.

»Ne ćemo tako« poviče zvjerokradica. »Ni koraka! . . . Pristaješ li?« . . .

»Pristajem, ako te je volja«.

Neznanac objesi Miti o jedno rame zečeve a o drugo dvocijevku.

»Sada te baš volim« naruga se djedu.

Mita izvadi drhtavom rukom iz svoje torbe bocu s rakijom, te je pruži zvjerokradici. Ovaj je potezao, te se djed već uplaši, da će ostati bez rakije.

»Još, još« . . . nudio je žalosnim glasom zvjerokradicu.

»Pa dobro« nagne ovaj opet lakomo bocu na usta.

»Nije baš najbolja« . . . stao Mita da kudi svoju rakiju.

»Ništa za to.«

»Od nje gdjekada i matron spopada i zavija, pa, . . . pa da umreš . . . . pa da umreš . . . .«

»Ne bojim se ja ničesa.«

Ova primjedba, da se ničesa ne boji, tako se Mite dojmila, te više nije mario, koliko još ostaje u boci rakije, nego je diveći se zurio pozorno zvjerokradici u oči, a onda mirno spremio u torbu praznu bocu.

Pođoše.

»Kamo, starče?«

Djed Mita sve ispripovjedi zvjerokradici: dobio noćas unuka, a sada će u grad po zipku. Dijete se požurilo, hoće malo lukavče da božićuje. Sada ima ravno sedam unuka.

»Nesretan broj« . . . . izusti zvjerokradica, te pljucne na cestu. Onda izvadi iz džepa lulu i pripali je.

Djed Mita ne progovori ništa.

Zvjerokradica nastavi:

»Sedam je, starče, nesretan broj.«

Djedu se Miti okliznu noga, te se nađe na tvrdu ledu zajedno sa zečevima i sa dvocijevkom. Pri dizanju pomogao mu i zvjerokradica.

Mitu je domala stalo boljeti u desnome bedru, te je mogao stizavati svoga pratioca samo uz velik napor.

Taj nesretan broj zvonio je sada djedu neprestano u ušima. Čuo je već više puta o tome broju. Uvijek se govori, da je sedam sretan broj. Htjede da sazna nešto potanje, te će suputniku:

»Nedjelja ima sedam dana, je li tako? . . . A sedam nedjelja treba da prođe između svakoga sajma u Lađevcu. Do Cvitovića ima ravno sedam kilometara. Sedam i uvijek sedam i bez njega nema života.«

»Bez njega nema nesreće« reci radije, moj starče.

»A kako to?«... uplaši se iznova Mita te umalo da se opet ne sruši.

»Meni je baš sedmo dijete umrlo. Sedmo janje i sedmo tele i sedma svinja uvijek crkava, otkada pamtim. Kada ubijem svakoga sedmoga zeca, namjerim se na šumara. Sedam je, moj starče nesretan broj, otkada je sunca i svijeta«.

Djed zapane u razmišljanje: kakva bi to nesreća mogla da zadesi njegovu kuću? Sve bi lako podnio, samo da se ništa ne dogodi unučiću. Ali, eto, o njemu se baš i radi. Zašto je nesreći zapelo oko baš o broj sedam?

Sjeti se, da je spremio u torbu četiri stotine dvadesetisedam dinara. Izvuče iz torbe neopazice jedan dinar i spusti ga iza svojih leđa. Vjetar ga ponese naprijed, a zvjerokradica ga pograbi i lakomo klikne:

»Eto nečijega dinara . . .«

»Bome moj nije . . .« branio se Mita.

Mitin pratilac razgleda dinar, stavi ga u džep i rekne:

»Moj je.«

Opet se djed zamislio i teško je hramao uz zvjerokradicu. Napokon prihvati:

»Je li kod kuće Marko Bijonda?«

»Ne znam, starče,« smrsi kroz zube zvjerokradica, tjerajući iz ustiju dim. »Što će ti taj ludi čovjek?«

»Kako možeš reći, da je lud? . . . uščudi se djed.

»Lud je« . . . ponovi zvjerokradica i izvali ružnu kletvu.

»Ne bojiš li se Boga?« zažario se Mita i stao. »Ne znaš li, da je Marko Bijonda bio nekada velik grješnik, pa obolio i zamr'o. Ležao tako ni živ ni mrtav. A duša mu je dotle na raskršću velikih večernjih oblaka zapazila s desne strane raj a s lijeve pakao. Vidio sve . . . s desne sve u zlatu, a s lijeve u vatri. Vidio baš tako kao sada ja tebe. Kad iznova oživio, posta Marko svetac. U kuću njegovu

dolaze i bolesni i nesretni po dobru pomoć i zagovor. Jesi li ti, čovječe, stranac, da to ne znaš?«

»Znam, samo to, da Bijonda nakon one teške bolesti nije više pri pameti« odvrati zvjerokradica.

»Kako možeš tako govoriti?« uzvikao se Mita. »Ne znaš li, da je Marko vidio svojim očima pakao?« . . .

Zvjerokradica je mirno šutio i pušio.

Mita je bio uvjeren, da sada njegov suputnik razračunava sa svojom savješću. To je više učvrsti starca u njegovoj vjeri. Ujedno mu se čini Bijonda još svetijim. Posvršit će u gradu što prije poslove, a onda će se na povratku navratiti k Bijondi, da preporuči unučića njegovu moćnom zagovoru.

Domala probudi Mitu njegov suputnik iz snatrenja.

»Sada mi daj moju pušku i zečeve«.

Na izlasku iz šume dovikne zvjerokradica:

»Tamo ti je, starče, kuća svečeva.«

Kuća se nalazila uz desni rub šume, malo podalje od ceste. Mita je to znao već otprije. Sada se osvrne na tu malu kućicu prekrstivši se kao pred crkvom.

U gradu kupi lijepu zipku, crveno oslikanu, uzeo u dućanu šećera i kave, dva žuta rupca, sve to sakrio u zipku, u krčmi je malo gucnuo vina, malo užinao i otpočinuo se. Bol u bedru, što ga bijaše natukao pri padu, stišala se. Pa onda — prošlo već i podne — ajde kući, prteći na leđima zipku i u njoj kavu, šećer i rupce. Hodajući tako neko vrijeme, stala ga opet boljeti noga, pa onda sve jače i jače. Teško je hramao, a sve u strahu, da ga u šumi ne zatekne noć.

Pred šumom zamakne sa ceste i pođe ravno k Bijondi.

Tamo sazna, da se svetac još nije vratio sa sajma. Rekoše mu, neka pričeka, jer Bijonda može svaki čas da bane.

Djedu to zada strašne brige. Naskoro će zamračiti, šuma je golema, svaki mu je čas nad svaku cijenu.

Ali bez svečeva zagovora i pomoći da se vrati kući — — tko zna, ne bi li ga još iste noći kaznio Bog? Tko zna, što prijeti unučiću već skorih dana, već sutra, već noćas . . . Nije li mu Bog poslao zvjerokradicu kao vjesnika? . . .

Djed je u sto neprilika. Mjesto da otpočine i umiri bolno bedro, on se ubrzao po Bijondinoj kući, pa izlazio svaki čas pred vrata i neprestano motrio sve mračnije nebo.

Već se počela hvatati noć, kad stiže kući Bijonda.

To bijaše čovjek nizak, plećat, sa dugom sijedom bradom.

Svetac pomno sasluša starca, onda dohvati iz ormara staklenku s vodom, donijetom iz Lurda i iz Jordana, te njome blagoslovi iz daljine Mitina uunčića.

Mita htjede svecu da dobro plati, ali ovaj digne oči i ruke nad starčevu glavu govoreći kao da moli:

»Kada sretneš prvoga nevoljnika, bogobojazni starče, sjeti se mene i podaj tome nevoljniku dar«.

Mita pun utjehe poljubi Bijondinu ruku, te iziđe iz kuće. Umah upane u gust mrak, te se uplaši iznova. Bijonda mu preporuči, neka udari prijekom stazom, koja ide odmah iza kuće, pa će tako presjeći šumu i skratiti put. Biondina riječ Miti je zapovjed i on pođe kao u snu kroz mrku šumu.

U desnoj nozi prevlada domala jaka bol, i on morade da svaki čas stane. Iza nekoga vremena primijeti, da je krenuo oštar sjever i stao trpati šumu suhim snijegom. Mita motri na sve strane, kako se šuma umotava u debelu noć, kako proždire drveta, kako se očito sprema na neko podmuklo djelo. Napeto je prisluškivao. Nešto začuje, te stane. Izvadi iz džepa maramu, u kojoj je bila umotana krunica, i prekrsti se, jer mu se činilo, da je malo podalje neka visoka prikaza sa crnim krilima preletjela od jednoga drveta k drugome i sakrila se.

Mita vikne:

»U ime božje, ne diraj u poštena starca, koji nikome ništa zlo ne radi!«

Učini mu se kao da se netko na te riječi nasmijao. Djedom prodrma silan strah. Odluči vratiti se do Bijondine kuće i tamo prenoćiti.

Kad on uze trčati, a to desnom nogom ne može od žestoka bola da se makne. Kada se odvaži da digne nogu, onaj čas kao da će se srušiti mrtav. Brzo razmisli, pa se spusti oprezno na panj, raskrije se koliko treba i onda stane snijegom živo natirati bolno bedro. Stiskao je zubima i očima samo da prepati. Da bol što prije popusti, priveže maramom na bedro velik komad snijega. Nakon toga vidarskoga posla ustane tako lako i poče lijepo hodati, te je u veselju zaboravio na sve brige i nevolje. Prva mu je misao bila unučić. Kako je bio razvedren, što mu je noga u času ozdravila, pa onda želja da vidi opet malo dijete, koje će mu da doskora tepa: »dida«, sve to starca obodri, te on živo pritisne na ramena zipku i s njom poskoči nekoliko puta na mekanu snijegu. Trčeći ovako nekoliko časova smjerom prema Bijondinoj kući, sjekne ga odjednom u desnoj nozi takvom strahotom

te se bez svijesti srušio u snijeg. Prošlo tako neko vrijeme i starac dođe k sebi. Čas dva razmišljao i sabirao se, da dokuči, što se dogodilo, htjede da se digne ali kao da ga nešto u isti mah snažno pritisne o zemlju. Desna mu je noga bila mrtva.

Dizao je nogu rukama, drmao je čvrsto i udarao po njoj žestoko šakom, nu u nozi se ne probudi ni iskra života. Djed digne u vis ruke i zazove tiho bogorodicu. Zazove je još mnogo puta . . .

Onda ostavi zipku i boreći se sam sobom po-

M. RAČKI: »KAJITE SE, DOK IMADE DANA«.

misli na unučića. Lako za zipku, rekne napokon, ima ih još u gradu. Samo da mi je stići nekako do kuće, ma napatio se do krvi.

I sad se stane mučno kopati iz snijega, uze se rukama i zdravom nogom micati naprijed, puzajući tako nekoliko časova po mekanu tlu. Kad je stao, da odahne, iz snijega je provirivao kao komad staroga panja. Nije ni zamjetio, da mu je na jednoj suhoj grani ostao šešir. Sjever je obilno sipao hladnu bijelu prašinu.

Za neko vrijeme mučna micanja propane u jamu. Samo mu je glava i vršak lijevoga ramena stršio iznad bijele površine. Sad uze vikati pomoć. Šumom se snažno orio Mitin glas, koji je bio jak i krepak.

U mrzloj noćnoj praznini jeka je bila oštra i daleka. Dosta blizu bijaše kuća Bijondina i da je koji prozor bio otvoren ili da je tkogod na čas izišao iz kuće, bio bi jamačno čuo Mitino zazivanje. Na svaki se povik snijeg jače sasuo na starca. Iza neprestana zazivanja i zavijanja glas mu oslabi. Hroptao je napola lud napola smrznut. Od umora malo zadrijema. Onda najednom osjeti u tijelu ugodnu toplinu, žile mu se rašire, krv poteče njima lako i prijatno, a oči ugledaju u dalekoj mekanoj i bijeloj magli zelene livade, žuta polja i napokon malu lijepu kućicu. U toj kućici ugleda unučića. Za pol ure mekani pokrivač pokrije djeda sasvim, da mu bude još toplije. Ali on se lako otkinuo i pobjegao iz šume... Upravo zavirkuje na crveni prozorčić one lijepe malene kućice, da vidi dijete. Rastvara prozor, provaljuje u kuću i uzima dijete na ruke, pa leti s njime kao mahnit. Okolo stola, pa okolo kuće, pa u šumu i iznad drveća... Odozgo zuri u sve kutiće crne i bijele šume, pune žarkih krijesnica i zvijezda. Dijete sve jače pritišće i zuri u šumu, dok najednom ne ugleda neki bijeli panj, što proviruje iz jame, pogleda taj čudnovati stari panj malo bolje, pa se nasmije i odleti s djetetom visoko, visoko nad šumu, otkuda se nije vidjelo više ništa na zemlji do crna i neprozirna mraka...

Drugi dan nađoše Mitu zatrpana snijegom...

MARIJA MAGDALENA

DRAMA U TRI ČINA S EPILOGOM

Napisao FRAN GALOVIĆ

(Nastavak)

Marija Magdalena:
(nestrpljivo):
Onda? Kazuj dalje!

Asur:
Kad vidješe glavari sveštenički
I književnici sva čudesa ova,
Što učini, i djecu u crkvi,
Gdje govore i viču sveđ: »Hosana!«,
Rasrdiše se pa mu rekoše:
»Da l' čuješ sad, što ovi govore?«
A on im reče: »Da! Zar niste nikad
Još čitali: iz usta male djece
Načinio si sebi hvalu!...«

Marija Magdalena:
Zatim?

Asur:
Val uzburkani odnio me tada
I nosio me, dok ne dođoh amo!

Marija Magdalena:
Poteci! Idi! Javi dvorkinjama,
Nek nose cvieća! — Neka cimbali
I harfe jeknu!... Idi! Žuri se!...

Asur:
(ode na lijevo).

(Glasovi su sve bliži i jasniji. Još časak, i dvorana će ozvanjati od njih. Nebo se malo zacrvenilo, a zlatna se prašina uzvitlala kao magla.)

Marija Magdalena:
(stoji pokraj jednoga stupa i gleda na ulicu. Pričanje Asurovo smutilo je svu njezinu dušu):
Još samo tren!... Još samo jedan tren!

(Dvorkinje izlaze noseći pune pregršti cvijeća, žutoga, crvenoga i plavog; bijeloga kao snježna pjena i tamnoga poput sutonskog pokoja.)

Marija Magdalena:
(dvorkinjama):
Tuj stanite, i kada prođe mimo,
Tad bacajte niz mramor latice
I zlatne čaške rosnih cvjetova,
Da put mu bude prepun mirisa
I divnih šara!... Nek mu ruže kažu
Svu strast, što gori u tim dvorima
I što ga čeka!...
(Naglo prestane.)

Prva dvorkinja
(zabrinuto):
Što je?

Marija Magdalena:
(pokročivši natrag):
Evo ih!

Druga dvorkinja:
Probliedila si!...
(Iz lijeve odaje dopiru zvuci glazbe.)

Marija Magdalena
(iskidano):
Ništa nije!... Ništa!...
To... to je sreća, što mi dolazi,
I što je čekam!...

Treća dvorkinja
(upiljila je pogled dolje na ulicu):
Gledajte ih! Mnoštvo
Ko bučni slap sve bliže prilazi!

Marija Magdalena:
(jedva dahne):
A on?

Prva dvorkinja
(tražeći očima):
Ja ne znam...

Druga dvorkinja:
(isto tako):
Ne vidim...

Treća dvorkinja
(ispruživši ruku):
Da nije?

Marija Magdalena:
Jest, ono mora biti...

Prva dvorkinja:
Što si stala?
Sad pođi preda nj...

Marija Magdalena:
Preda nj?
(Glas joj zadršće kao prekinuta struna.)
Smijem li?
(Uhvati se rukom za stup.)
Zamaglilo se... Past ću... Daj mi ruku!...
(Nasloni se na stup i ostane onako.)

(Buka je postigla vrhunac. Ne čuje se više ni glazba ni glasovi dvorkinje, što su se skupile oko Marije Magdalene bacivši cvijeće na tle. — To traje neko vrijeme, ali onda se odjedared sve smiri.)

Marija Magdalena
(kao da se prenula oda sna):
Tišina?... Zašto?

Druga dvorkinja
(šaptom):
Gledaj! Amo ide!

Marija Magdalena
(pogleda dolje i zadršće; silazeći naglo stepenicama u dvoranu):
On? — Amo? — Bježmo! — Gdje ste?
Sakrijte me!
Ja vidjeh nešto! Vidjeh i upoznah!...
(Stane u grozi nepoznatoga straha kraj lijevih vratiju.)

Isus
(pojavio se među onim stupovljem, sam i velik, vas u bjelini i u suncu, a za njim nagrne mnoštvo naroda u svečanim haljinama. Svi ostanu gore na trijemu, samo on silazi polako u dvoranu. Jasan glas zazvoni poput harfe):
Mir kući ovoj!
(Muk. — On se okrene prema narodu.)
Zašto šutite? —
Umuknuli ste?

Ivan
(dođe za njim):
Učitelju!

Isus:
Znam. —
Vi gledate i ne vidite ništa,
Vi slušate i ne čujete glas,
Što iz daljina k vama dopire.
(Učenici silaze za Njim u dvoranu, a ostali narod ostane na stubama i među stupovljem.)

Ivan:
O učitelju! Hajdmo otale!

Marija Magdalena
(stoji kraj onih vratiju nepomična uhvativši jednom rukom grčevito svileni zastor).

Isus:
Po ulicama klicali ste divlje
Nazivajuć me Davidovim sinom,
Al kadno skrenuh amo, stišalo se
Veselje, zanos. — Zašto šutite?
O ljudi, male vjere! Gledate
I ne vidite ništa! —

Simon Petar:
Učitelju!
Ti ne znaš, to je kuća bludnička,
I ona žena tamo —

Isus:
Trebaju li
Ljekara zdravi ili bolesni?

Marija Magdalena
(zadrhtala je kod riječi Simona Petra, kao da će pasti).

Simon Petar:
Ja znadem —

Isus:
Ne znaš. Ne vjeruješ ni ti! —
Mir nazvah kući ovoj, a vi svi
Tuj stadoste i ne smijete dalje,
Jer ova žena željela je spas
I žudjela kroz tamu svietlo sunca!
(Mariji Magdaleni.)
Pristupi bliže!

Marija Magdalena
(gluhim, ugaslim šaptom):
Gospode!

Isus:
Pristupi!
Jer carstvo božje otvara se svima,
Što vjeruju i pođu mojim tragom!

Marija Magdalena
(nepomična):
Ja ne smijem...

Isus:
Jer ne vjeruješ jošte
Ko ni svi ovi. — Da je u vas vjere,
Gorušično koliko zrno samo,

Da dubu rečete: »iščupaj se,
Usadi se u morske talase,« —
On poslušao vas bi onaj tren!

(Iz onoga mnoštva na trijemu izađoše tri fariseja i pristupe k Isusu.)

Prvi farisej:

Al žena ova grješnica je teška!

Isus:

Da! Grješnica je. A koliko puta
Sa željom na nju ti si pogledo?

Prvi farisej:

Ja? Pogledo?

Isus:

Da! Tebi zborim ovo.
I još ti kažem, ako pogledaš
Sa željom samo na nju, preljubu
Učinio si u srcu već tvojem.

Prvi farisej:

Pa tko će onda biti savršen?

Isus:

Sablažnjava l' te oko tvoje desno,
Iskopaj ga i baci ga od sebe.
Jer mnogo bolje, da od udova
I pogine ti jedan, negoli
Da tielo bude bačeno u pako!

Treći farisej:

Ti liepo zboriš, ali tko bi ovo
Izvršit mogo?

Isus:

(pokaže na učenike svoje):

Evo! Pogledaj!
Ni jedan od njih zlata ne nosi
U pojasima, — srebra niti mjedi!
Ni torbe na put, ni dvie haljine,
Ni obuće ni štapa; poslenik
Svog jela jeste dostojan. Tko prima
Njih, prima mene, a tko prima mene,
Taj prima onog, što me poslao!

Prvi farisej:

Mi radi bismo znak da vidimo
Od tebe!

Drugi farisej:

Daj! Pokaži nam ga svima!

Isus:

Rod bludnički i zli sad hoće znak,
I ne će mu se dati nego jedan,
A znak je ovo Jone proroka.
Jer kao što je Jona nekoć bio
U kitovu tri dana trbuhu,
I do tri noći, čovječji će sin
U sȑcu zemlje biti dana tri,
Dok treća zora ne svane!

Prvi farisej:

Što veliš?
Tri dana?

Drugi farisej:

Zar o sebi govoriš?

Isus:

I Ninevljani na sud će izići
Sa rodom ovim i osudit će ga,
Jer Joninim se oni poučenjem
Svi pokajaše! Gle, a ovdje stoji
Od njega stoput veći pred vama!

Prvi farisej:

Al ti i liečiš u dan subotnji!

Isus:

Tko ima od vas ovcu, pa mu padne
U subotu u jȁmu, ne će li je
On uzeti i izvadit? Koliko
Pretežniji je čovjek? Dakle valja
U subotu i dobro činiti.

Drugi farisej:

A tko je tebi dao ovu vlast?

Isus:

I ja ću vas upitat jednu riječ,
I kažete l' mi, reći ću vam, kakvom
Ja vlasti ovo činim. — Ivanovo
Kršténje otkud bi? Da l' s neba ili
Od ljudi?

Trećifarisej:

Eto! Rečemo li: s neba,
Odvratit ćeš nam: zašto dakle vi
Ne vjerovaste njemu? Rečemo li:
Od ljudi, onda —

(Umukne.)

Isus:

Gle, ušutio si.

Prvi farisej:

Mi ne znamo.

Isus:

Da. Ni ja ne ću reći
Vlast, kojom činim ovo. — Evo, žena,
Što stoji ovdje, poznate je svi!
To bludnica je, kažete. Al ona
U carstvo božje prije vas će ući.

Marija Magdalena:

(tiho):

Sagrieših mnogo!

Isus:

Čujte ovaj glas!
Da u vas ima tračak ljubavi,
Veselje bi vam srce zanielo,
Jer pastir nađe ovcu, što je dugo

Po šikarju i mraku lutala.
U njenoj duši sedam đavola
Sagradilo je sebi priestol grieha,
I zato uđoh. Bit će čišća od vas
I bijelija od rosnih lierova!

Prvi farisej:
Ti hulīš Boga! Narod zavodiš!

Isus:
Na Mojsijevu stolicu ste sjeli
I ljudima breme teško vežete

M. RAČKI: »PLANU AGA KANO PLAMEN ŽIVI«.

Na pleća, ali prstom svojijem
Vi ne ćete ga prihvatiti!

Drugi farisej:
Tebe
U tamnicu bi vrći valjalo!

Isus:
O teško vama, vođi slijepi,
Što zatvarate carstvo božije
Od ljudi, a ne ulazite sami,
Ni date onim ući, što bi htjeli!
O teško vama! Grabeža ste puni

I nepravde, bezakonja i zla!
Ko okrečeni vi ste grobovi,
Svi liepi spolja, a unutra puni
Kostúrâ, gada, svake nečistote.
O zmije, porod aspidin, lažòvi,
Krv pravedna nek na vas padne sva,
Od Abela do krvi Zarije,
Kog ubiste međ crkvom i oltarom!

Treći farisej:

Baš liepo zboriš! Ali reci to
Pred poglavarom sveštenićkim, reci
To pred Kajàfom.

Isus:

(okrenuo se prema zapadu, što vas gori u veličajnome krvavom svijetlu):

Kćeri Sionova!
Gle, car tvoj ide k tebi! Raduj se!

Prvi farisej:

Utucite ga! Huli Boga!

Drugi farisej:

Ljudi!
To lažni prorok došao je k vama,
Đavòlska vlast je njegova...

Glasovi iz puka:

(zaječe kao jaki udarac vala):

Hosana!

Marija Magdalena:

(kao da će pokročiti naprijed, ali se ustavi, zagledavši se u Njegovu božansku pojavu).

Isus:

(ne obazirući se na prijetnje fariseja prošao je između njih i ide prema trijemu).

(Narod se već razdvojio, i po sredini trijema ostao je široki, prazni prostor.)

Treći farisej:

(muklim gnjevom):

Ne pomaže nam ništa! Svi će za njim!

Isus:

(uspeo se stepenicama gore):

Kad budem jednoć podignut od zemlje,
Privući k sebi sve ću!

Simon Petar:

Učitelju!
Iz zakona smo čuli, da će Hristos
Kroz vieke ostat. Kako govoriš,
Da čovječjem se sinu dići valja?

Isus:

(okrenuo se k njemu):

Još malo vrieme vidjelo je s vama,
Pa hodite, dok svietlo imate,
Po tami nitko ne zna, kuda ide!

(Časak velike tišine. Svi gledaju u Isusovu prikazu tamo između onih stupova, kako se uzdigla, bijela i jasna, utopljena u žar večernjega sunca.)

Ivan:

(kleknuo je kraj Isusa i prinio njegovu ruku na svoje usne. Tihim glasom, kanda se boji prekinuti veliki muk):

Ti plačeš, rabi?

Isus:

(gledajući ganut večernju daljinu):

Gledam sveti grad,
U zlatu sunca, kako divno gori!

(Bolnim usklikom.)

O Jerusalem! Grade! — Proroke,
Što poslani su k tebi, ubijaš,
I zasipaš ih teškim kamenjem!
Koliko puta htjedoh skupiti
Sva čeda tvoja, i vi ne htjeste!
I eto! kuća ostat će vam pusta!
Jer ne ćete me više vidjeti,
Dok ne kažete riječ: blagoslòven,
Koj' dolazi u ime Gospodnje!
O Jerusalem! Grade! Umri! Zgini!
Još jedan čas i nestati ćeš u noć!

Marija Magdalena:

(pokročila je naprijed gledajući sveudilj Njega zanosnim pogledom. Narod, fariseji i učenici, sve se to pomaknulo prema trijemu, i tako je ona sama ostala na sredini dvorane).

Ivan:

(digao je pogled k Isusu):

Zar sve? I sveti hram?

Isus:

Da! Sve će proći!
Ni kamen ne će na kamènu ostat!

(Pođe.)

Marija Magdalena:

(priđe još bliže k trijemu i zadršće, a sva joj je čežnja u velikim, nepomičnim očima):

O Gospode!

Isus:

(okrene se i pogleda je):

Marija Magdalena:

Što želiš?

Marija Magdalena:

Spasi me!

Isus:

Iscielih mnoge žene od bolèstî:
I ženu Huze i Suzanu, druge
Iscielih opet od zlih duhova;
Sve one meni služe. — Želiš i ti?

Marija Magdalena:

Ja ne znam, ne smiem...

Isus:

Sedam đavola
U tvojoj duši vladalo je, rekoh,
I zato dođoh u tvoj dom...

Marija Magdalena:

Položi
Na moje čelo melem ruke svoje,
Ko blagoslov da nà dušu mi padne.

Isus:

Ti ne vjeruješ još te.

Marija Magdalena:

Što da činim?

Isus:

Ja rekoh ti. Odbaci biser, zlato,
Dragulje, raskoš, pa ćeš primiti
Sto puta veću nagradu i život

Marija Magdalena:

I život?

Isus:

Jer će mnogi posljednji
U nebeskome carstvu biti prvi,
A mnogi prvi bit će posljednji!

(Okrene se i silazi dolje.)

(Narod nagrne za Njim, i klicanje se opet prolije večernjim zrakom. — Dvorkinje su se također povukle u odaju na lijevo. — Nebo je sve u žarkome, krvavom odsjevu, kao da negdje gori oganj.)

Marija Magdalena:

(ostala je sama podno stepenica. Prekrila je lice rukama i tako časak stoji slušajući glasove, što ječe ispod dvora, pa dolazi polako naprijed. Skine zatim ruke s lica i gleda oko sebe, a iz grudiju se vine tihi šapat):

Zar san je bio?... Il sam vidjela
Sjaj nebeskijeh, divnih zjenica
I čula glas ko zlatne harfe zvuk?

(Glasovi izvana odjeknu jače. — Ona se trgne i zavapi.)

Ne, nije san! — To On je... On je bio..

(Zaleti se prema trijemu i uzdigne u onome žarkom crvenilu obje ruke u vis, a silni poklik njezin nadmašuje glasove naroda.)

Hosana tebi, Sine Davidov!...

Zavjesa pada.

Konac prvoga čina.

(Nastavit će se.)

MARIJA CHAPDELAINE

PRIPOVIJEST IZ FRANCUSKE KANADE

Napisao LOUIS HÉMON. Prevodi Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

(Nastavak)

NOĆ odmiče, i posjetioci odoše. Najprije oba Surprenanta, zatim Eutrope Gagnon. I ostade samo još François Paradis; stajao je i kao krzmao otići.

— Ti spavaš večeras ovdje, François? upita ga otac Chapdelaine.

Ali njegova žena ne sačeka odgovora.

— I pravo je! reče. A sjutra ćemo ići svi brati različak kao na dan svete Ane.

Kad se nekoliko časaka zatim François popeo ljestvama zajedno s momoima gore, Marija se osjeti s toga slatko uzbuđena. Činilo joj se, da on ovako dolazi njoj malo bliže i da tim ulazi u krug opravdanih nagnuća.

Sjutradan bude plavi dan, jedan od onih dana, gdje sjajno nebo baca nešto od svoje jasne boje na zemlju. Mlado sijeno, žito još nedozrelo bijaše vanredno nježno i dirljivo zeleno, pače se i tamna šuma činila malo obojadisana azurom.

François Paradis siđe ujutro ljestvama dolje, preobražen, u čistom odijelu, isposuđenu od Da' Béa i od Ezdre, i kad dovrši svoju toaletu i obrije se, mati mu Chapdelaine čestita na lijepu izgledu.

Pošto doručkovahu svi zajedno, recitovahu jednu krunicu baš u uru mise, a onda se prostre pred njima divna duga nedjeljna bezbriga. No program dana bijaše već utvrđen. Eutrope Gagnon stiže pri svršetku objeda, koji bijaše vrlo rano serviran, i odmah svi krenuše, providđeni mnoštvom raznolikih vedara, zdjela i kositrenih kupa.

Borovnica bijaše sazrela. Na mjestima požara ljubičasti njeni grozdovi i zeleno njeno lišće sada potapljaše ugaslu rumen zadnjih ružičastih cvijetova grabrove šume. Djeca stadoše odmah brati uz vesele poklike. No odrasli se rasprše po šumi tražeći svaki velike bujne grmove, između kojih se može samo čučnuti i napuniti jedno vedro za uru. Šum koraka po grmlju, poklici Telesfora i Alme-Rose, koji jedan drugoga dozivahu, svi se ti glasovi malo po malo izgubiše u daljinu, i okolo svakog branja ostade napokon samo buka muha pijanih od sunca i šum vjetra u granju mladih breza i jasika.

— Ovdje ima lijep grm, zazove jedan glas.

Marija se digne uzbuđena srca i pođe do François Paradisa, koji je klečao iza joha. Jedno uz drugo oni brahu neko vrijeme marljivo različak, a zatim se izgubiše oboje duboko u šumu gazeći preko povaljena drveća i tražeći okom okolo sebe ljubičaste mrlje zrelih bobica.

— Nema ih ove godine, reče François. Proljetni ih je mraz uništio.

On primijeni ovom branju svoja iskustva poznavača šume.

— U udubinama i među johama snijeg će se biti dulje sačuvao i bit će ih obranio od prvog mraza.

Dadoše se dakle na potragu i nađoše nekoliko gustih i širokih grmova krcatih debelim bobicama, koje otruse marljivo u svoje kablice. Za jednu uru ih napune. Tada se dignu i sjednu na jedno povaljeno drvo, da se odmore.

Bezbrojni svakojaki komarci kružahu žarkim popodnevnim zrakom. Svaki ih je čas trebalo odstraniti rukom. Oni opisaše neku ludu krivulju i smjesta se vratiše nesmiljeni, nesvjesni, u jednoj tjeskobi, da nađu jedan četvorni palac kože za svoj ubod. S njihovom se previsokom glazbom miješalo zujanje strašnih crnih muha, i sve to ispunjavaše šumu kao neki golemi beskrajni krik. Zeleno drvlje bijaše rijetkost.

François Paradis pogleda oko sebe kao zbog orijentacije.

— Drugi nijesu sigurno daleko odavle, reče.

— Ne, odvrati Marija tiho.

Ali ni jedan ni drugi ne zazvaše.

Jedna vjeverica siđe s debla uginule breze i vrebaše na njih nekoliko časaka svojim živim očima, prije nego siđe dolje. Sred pjane buke muha prolažahu skakavci, što legu jaja, uz suho pucketanje, a vjetar donese sa sobom kroz johe daleku tutnjavu vodopada.

François Paradis pogleda kradom Mariju, zatim opet skrene pogled od nje i čvrsto pritisne ruke jednu o drugu. O, što je bilo milo pogledati je! I sjedeći tako do nje, motreći njene jake grudi, njeno čestito i strpljivo lijepo lice, iskrenu priprostost njenih rijetkih kretnja i njena držanja. on žeđaše nje, i u isti čas on se zadivljen raznježivaše.

On osjećaše, da je ona jedna od onih žena, koje sve daju, kad se daju, i ne broje: daju ljubav svoga tijela i svoje duše, snagu svojih ruku u dnevnom poslu, potpunu pobožnost svoga duha bez primisli. I sve mu se to činjaše tako dragocjenim, da se bojaše za to zamoliti.

— Slijedeće nedjelje idem dolje u Grand'Mère, reče u pola glasa, da radim na drvenoj ustavi. Ali ne ću ni gutljaja piti, Marija, ni jednog gutljaja!

On oklijevaše časkom i naglo zapita poniknuta pogleda:

— Možda... vam govorahu što protiv mene?

— Ne.

— Istina, da sam znao prije često potegnuti, kad sam dolazio sa »gradilišta« i s »drave-a«; ali toga sad više nema. Vidite, kad jedan momak provede šest mjeseci u šumi u napornom poslu i bijedi i nigda nema užitka, pa kad dođe u la Tugue ili Jonquières sa svom svojom zimskom plaćom u džepu, onda mu se nekako uvijek malo zavrti pamet, i troši i uživa katkada... Ali toga sad više nema.

Istina, da sam znao i kleti. Kad čovjek uvijek živi u šumi ili na rijekama sa »rongh« ljudima, priuči se na to. Neko sam vrijeme i pošteno kleo, a jednom me je i gospodin župnik iz Tremblaya ukorio, kad sam pred njim kazao, da se ne bojim vraga. Ali toga sad više nema, Marija. Ja ću raditi cijelog ljeta za dva pjastra i pol na dan, i stavit ću novac na stranu, za stalno. A u jesen ću si, znam sigurno, naći kakva posla kao »foreman« na kojem gradilištu, gdje ću biti dobro plaćen. Slijedećeg ću onda proljeća imati više od pet stotina pjastra uštеđenih, čistih, i vratit ću se.

I opet krzmaše, i pitanje, koje htjede postaviti, promijeni se na njegovim usnama:

— Vi ćete biti još ovdje... na drugo proljeće?

— Da.

I iza toga priprostog pitanja i još priprostijeg odgovora, oni umuknuše i ostadoše tako dugo vremena nijemi i svečani. Bijahu se jedno drugome zakleli.

(Nastavit će se.)

RATNI DOJMOVI

Napisao VIKTOR KRALJ

RAČNA željeznica na uže, koja iđaše uzduž ceste te spajaše stanicu od Sadagore s Dobrom Noći, radila je punom parom vozeći dan i noć topovsku i puščanu municiju. Konjanici glasonoše jašali bi sad u većim sad u manjim hrpama, i to obično upropanj, donoseći i odnoseći sad vijesti sad zapovijedi. Pješadijska momčad bila je zaposlena kopanjem postava, tako zvane druge linije, dok je treća već od prije bila gotova. Časnici, ponajviše satnijski i bataljunski zapovjednici obilažahu glavne strategičke tačke u prvoj liniji, da znadu, kako se može s pojačanjima najsigurnije stići onamo. Tu i tamo u sjeni krošnatih hrastova mogao si vidjeti časnika, gdje čita i tumači momcima ponajvažnije članke iz ratnog zakonika. A oni, momci, slušahu polijegavši oko svoga vođe jedni pušeći, drugi drijemajući, treći bave-

ći se čim god već bilo (zavezujući cipelu, griskajući s drveta otkinutu grančicu, tražeći štogod među svojim papirićima itd.). Očito nije nikoga zanimalo ono, što je u to vrijeme, kad Rusi spremahu navalu, bilo tako važno: paragrafi iz ratnog zakonika. Ti paragrafi bijahu naime svakom dobro poznati, jer ih je gotovo svaki tjedan po jedamput slušao. Svaki od tih rastrešenih slušatelja s dosadom na licu tačno bijaše upućen, što će se s njim zbiti, ako prebjegne k neprijatelju, ako se sakrije gdjegod iza fronte, ako bi nagovarao druge, da što slično učine itd.... On je tačno znao, da sve te i slične prestupke postoje samo dvije kazne: ili smrt na vješalima ili strijeljanjem. A to doista nije moglo biti interesantno, hoće li tkogod u ovom slučaju dobiti uže oko vrata ili će u onom slučaju dobiti tane kroz glavu.

Potiho se govorilo, da nema dosta ni pričuva ni topništva. Uzrok tome bijaše taj, što je u isto vrijeme, dok su Rusi s jedne strane spremali pod Brusilovim ofenzivu protiv Austrije, s druge strane Austrija spremala pod Karlom ofenzivu protiv Italije. Premda je Austriji sa sjeverne strane prijetila opasnost, opet je najviše vojno zapovjedništvo odlučilo na talijanskoj fronti provesti ofenzivu velikog stila. Svrha toj ofenzivi, koja bijaše s takvom pomnjom pripravljena, da je uspjeh bio nesumnjivo siguran, bila je očito ta, da pobjedom nad Talijanima Karlo postane popularan. I tako se taštini jednoga čovjeka žrtvovalo sto i više tisuća ljudskih života. Nijesu naime bili veliki gubici samo na talijanskoj fronti, gdje se ofenzivno pstupalo, već su oni bili vrlo osjetljivi i na ruskoj fronti, budući da kod boljeg topništva i jačih pričuva ne bi nikad došlo do onakih teških poraza, od kojih je onaj kod Okna i Dobre Noći silne žrtve progutao.

Ovakva bijaše poprilici situacija početkom mjeseca lipnja godine 1916. — Četvrti dan istoga mjeseca sjeđasmo kao obično iza ručka u sjenatom šljiviku šaleći se i razgovarajući o svemu i svačemu, kad odjedamput zatutnji nešto u smjeru Dobre Noći. U prvi čas nam se pričinilo, kao da grmi, no kad je tutnjava sve to većma rasla sjećajući na štropot, koji nastaje, kad sipaš orahe na veliki mjedeni pladanj — ta grmljavina nije uvijek jednaka, već prema terenu, gdje se bitka zbiva — znali smo, da su Rusi otvorili topovsku, tako zvanu bubnjarsku vatru. Ta dakle bubnjarska vatra, u kojoj je sudjelovalo najmanje stotinu topova, a koja ti i na udaljenost od deset do dvanaest kilometara — tako po prilici bijaše Dobra Noć od nas udaljena — tjera strah u kosti, trajaše gotovo čitavo popodne, samo što je nakon jednog sata početnog žestokog pucanja bila ponešto jenjala.

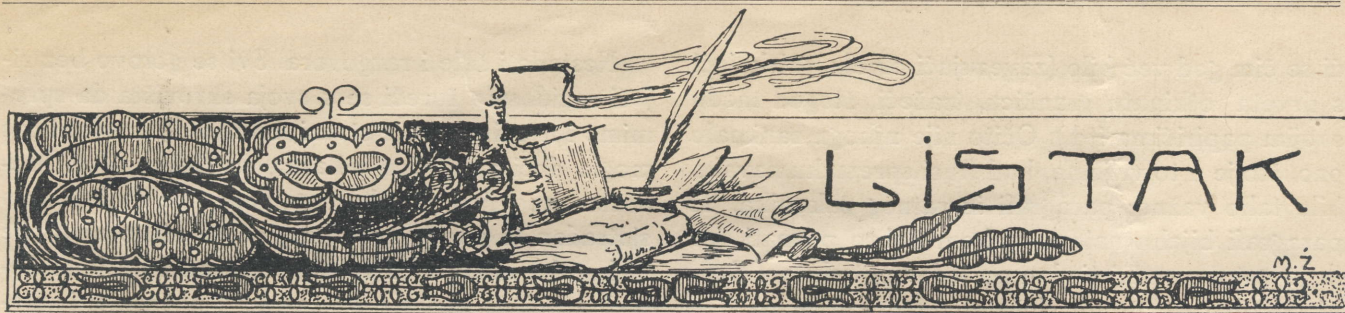
Nestade i šale i razgovora. Svi se gotovo bez riječi raziđosmo žureći se u svoja skrovišta da spremimo i uredimo svoje stvari, budući da je svaki čas mogla doći zapovijed odlaska za Dobru Noć. Međutim zapovijed odlaska toga dana nije došla, istom sjutradan bi strogo naloženo, da se nitko ne smije ni koraka udaljiti od svoga obitavališta. Cijelo dopodne bili su zaposleni i časnici i počasnici izmjenjujući kod svojih momaka stara i trošna odijela s novima, dijeleći municiju i ručne granate, popunjujući propisani broj konzervi, sastavljajući liste po vodovima, gdje to još nije bilo uređeno itd.

Topovska je vatra još uvijek tutnjala, sad jače sad slabije. K toj tutnjavi bijaše se već od prošle večeri pridružila puščana vatra, koja ni časka nije mirovala razliježući se i šumeći poput nesuvislih i bezrednih valova, koji dolažahu sad iz ovoga sad iz onoga smjera. Naša posestrima šesnaesta pukovnija, s kojom je naša »pedesetitreća« sačinjavala »leteću brigadu«, nalazila se već od prošlog dana tamo, otkuda dolazaže ona kobna tutnjava, tamo, kamo smo i mi još istoga dana morali ići.

Sve bijaše spremno. Momčad bijaše upravo kod ručka, kadno se pojavi konjanik od pukovnijskog zapovjedništva sa zapovijeđu, da se sve satnije imadu s mjesta skupiti na cesti sjeverno od Černavke sa smjerom Dobra Noć. — »Na noge!« — čuo se nešto nesigurni, možda uzbuđeni glas komandanta. Nasta vreva i žurba, ali bez razgovora, što je bilo neobično. — »Brže!« — opet će isti glas. I doista za nekoliko časaka stajaše satnija od neko stotinu i pedeset ljudi u redovima kao jedan momak. — »Marš!« — opet će isti glas, ali sada već sigurno i odrješito kao obično. Prva se uzbuđenost bila stišala.

Pola sata iza toga stupala je čitava pukovnija širokom bijelom cestom prema Dobroj Noći dižući silnu prašinu, koja se slijegala lijevo i desno od ceste po izgaženoj i uveloj travi. Poput ogromne gusjenice lijeno i pospano gmizaše kolona od neko dvije tisuće ljudi, kao da je nipošto ne zanima, što se oko nje zbiva, kao da joj nije stalo, hoće li je tko pregaziti i smrskati ili će naletjeti na nju kakva ptica te je progutati; ona gmiže dalje — lijeno i pospano. Dvije tisuće ljudi! Dvije tisuće tako zvanih individua, koji u toj masi tek toliko igrahu svoju individualnu ulogu, koliko i noge, koje imadu zadaću, da nose i samo nose, i to besvijesno onamo, kamo glava hoće, često stenjući pod teškim bremenom njima neshvatljivih misli i ideja. A za njima se ori silan glas, koji samo pojedinac čuje, nigda čitava masa: »Svatko, tko pobjegne ili... ili..., bit će strijeljan ili vješan!« — Dvije tisuće glava! Ali samo jedna misao: »Što će biti?«

(Nastavit će se.)

NAŠE SLIKE

Mirko Rački. Tamo — na istočnome proplanku zagrebačkoga predgrađa — u nekadanjem nadbiskupskome šljiviku, daleko od velegradske buke....... sanjari i stvara, u svome skromnome atelieru, naš najjači i najsnažniji predstavnik savremene naše slikarske umjetnosti: Mirko Rački.

Po umjetnički proćućenom izbiranju svjetskih i narodnih problema i po tehnički savršenom prikazivanju njihovome — Rački je danas najistaknutiji zastupnik ne samo hrvatske nego uopće jugoslavenske slikarske umjetnosti unutar granica velike svjetske umjetnosti. U svome vrlo skromnome atelieru, koji nije ni u kakovome omjeru s tvornom snagom toga gotovog, potpunog i pravog umjetnika — nalazi Rački svoj posebni svijet, kojim on u svojoj fantaziji vlada i upravlja. On mu je radost i utjeha u gorčini svakdašnjeg života!

Promatrajući ga, kad pripovijeda i o najdelikatnijim momentima svoga umjetnikovanja, izlazi nam uvijek kao prototip idealnog, plemenitog i dobroćudnog Hrvata, kome je boravak u vanjskome svijetu obogatio srce i um, a da pri toj evoluciji nije ni u čemu postradala njegova baštinjena hrvatska širokogrudnost.

Taj naš uistinu veliki hrvatski umjetnik, u čijim očima u razgovoru osjećamo dubinu i iskrenost njegovih misli — u svojoj skromnosti gotovo ničim ne odaje, da je tvorac umjetničkih tvorevina, koje su mu u velikome vanjskome svijetu pribavile ime i priznanje.

Tek kad stanemo gledati i promatrati njegove kompozicije, tad dolazimo do uvjerenja, da je u Račkome utjelovljen doista pravi umjetnik i po zboru i po tvoru.

Koliko je njegova umjetnost u svojoj veličini privlačiva, toliko je njegov put do te umjetnosti u svojim raznim promjenama zanimljiv!

Rački je dijete seljačkih roditelja rodom iz Gorskog kotara. Otac njegov bijući se svijetom — kaošto većina naših Gorana — smirio se napokon kao školski podvornik na varaždinskoj gimnaziji. Izgubivši zarana oca, ostade Rački svojoj materi na brizi, koja je uz velike žrtve i samoprijegor odlučila sina si školati. I tako je Rački dospio u gimnaziju, gdje je kao vrlo dobar učenik nastojao svojim marom i uzornim vladanjem da mater svoju u njenim brigama odtereti.

I bio bi sigurno u Varaždinu svršio cijelu gimnaziju, da ga nije teška bolest — padom sa skalina dobio potres mozga — za dulje vrijeme od škole odbila. Ovaj prekid u polasku škole bio je za Račkoga sudbonosan. Ozdravivši vrati se u školu, ali duševno promijenjen. Nestalo je u njemu prijašnjeg oduševljenja za matematiku i fiziku, u kojima je vrlo dobar bio, a mjesto toga stala se njegova mladenačka fantazija u njemu buditi i prevlađivati potiskujući interes za sve ostalo u pozadinu. Njegova osjećajnost već u tim dječačkim godinama bila je tolika, da se sa čistim mladenačkim žarom zaljubio u djevojčicu, koja je postala njegovim idealom i zvijezdom prethodnicom, premda joj se nije nikada približio niti je ikada s njom razgovarao. Ta neočitovana ljubav odvela ga je na zagrebačku preparandiju, samo da bude bliže svome idealu. Ondje je mladi Rački svojom tankoćutnošću i umjetničkim raspoloženjem svratio na sebe pozornost prof. Rogulje, svoga učitelja iz prostoručnog risanja. Rogulja je vrlo zavolio svoga skromnog ali sanjarski raspoloženog učenika, pa ga stao, videći kako se u njemu javlja vanredna sklonost i velika sposobnost za risanje i slikanje, upućivati i voditi i preko granica, koje su bile naučnom osnovom određene. Dobrodušni Rogulja poklonio mu pače svoje uljene boje i kistove, samo da ga što jače podstrekne na ustrajnost i rad. Zagovorom svoga dobroga učitelja kupio je barun Vranicani prve Račkijeve slike u ulju, i time mu je bilo omogućeno, da si prikupi još nužni slikarski pribor.

Položivši ispit zrelosti, dobi Rački učiteljsko mjesto u selu Šćitarjevu u neposrednoj blizini Zagreba. U tome malome selu vodio je Rački tešku borbu između svoje učiteljske savjesti i svoga umjetničkog raspoloženja. U toj je borbi pobjedio umjetnik učitelja. Očajan zbog smrti one, koju je tolikom ljubavi volio, a s druge strane ogorčen zbog prigovora svoga nadzornika, da mu nijesu statistički neki podaci u iskazu tačni — zaključa jednog dana svoju školu i zaputi se u bijeli svijet, da postane umjetnikom! Prvo svoje zaklonište našao je kod obitelji Bedekovićeve u ubavome Zagorju. Ovdje se Rački upoznao sa obitelju majora Novakovića. Žena Novakovićeva, rođena Amerikanka, nagovori Račkoga, da pođe s njima u Beč, da joj sina podučava u hrvatskome jeziku. Rački ovu ponudu objeručke prihvati, veseleći se, što dolazi u središte, u kome se umjetnost visoko gojila. U Beču je proboravio dvije godine kao informator, polazeći ujedno privatnu školu slikara Strevlowa, koja se nalazila u starim prostorijama nekadanje akademije umjetnosti. Kad se Bukovac nastanio u Beču, zamolio ga Rački da ga prime u svoj atelier. Budući da je atelier bio vrlo malen nije ga mogao primiti, već ga uputio, da dođe za njime u Prag. Bukovac je naime očekivao svoje imenovanje za profesora na praškoj slikarskoj akademiji. Kad je Bukovac postao profesorom, zaputi se Rački u Prag. Kako je dobio vrlo malenu stipendijicu, bio je Rački prisiljen, da si crtežima zaslužuje, što mu je još manjkalo za svakdašnje uzdržavanje. To su bili prvi javni radovi njegovi, a bili su reprodukovani u listiću, koji je u Zagorju izlazio, a bila mu je svrha praviti reklamu »Vidrovoj žitnoj kavi«. U Pragu načinio je — pod dojmom i spominjanjem svoje mladenačke idealne ljubavi — prvu veću sliku u ulju triptihon, u kojem je on kušao da prikaže duševne borbe i očaj njegov nad nesmiljenom smrti. Na nagovor prof. Kršnjavoga načinio je ondje i prve crteže za Danteov »Pakao«. Te je crteže kao i triptihon (sada u Modernoj galeriji) kupilo društvo umjetnosti i time omogućilo Račkome daljni boravak u tuđini. Nakon 3 semestra za-

puti se u Veneciju sa željom, da se upiše u tamošnju akademiju. Budući da mu se nije način obučavanja u njoj sviđao, zaputi se u Beč, gdje je kod prof. Ungera proboravio godinu dana učeći se bakropisu. Još za boravka u Veneciji naslikao je veliku sliku »Grad Dis« (u Strosmajerovoj galeriji). Kod Ungera načinio je nekoliko bakropisa, od kojih su se ploče na žalost za vrijeme rata u Dalmaciji izgubile, a ostalo je tek nekoliko otisaka. Boraveći u Dalmaciji, stvorio je svoj »Prelaz preko Aheronta« (u Strosmajerovoj galeriji) i »Francescu da Rimini« (u zagrebačkoj grad. vijećnici). Iz Dalmacije zaputio se u München, te je ondje proživio punih 6 godina. Iz toga vremena potječu tri velike slike za zagrebačku sveučilišnu biblioteku »Stari, srednji i novi vijek«.

Iz Münchena se vratio u Zagreb i tu je upriličio sa Meštrovićem izložbu u umjetničkome paviljonu, izloživši uz svoje velike uljene slike i one crteže iz Danteove komedije, s kojima je stekao u talijanskoj javnosti ime velikog umjetnika. I u izložbi društva »Medulić«, u kojoj su umjetnici hrvatski manifestirali za ideju jugoslavensku sudjelovao je također i Rački.

U oči velikoga rata zaputio se Rački u svrhu daljnjeg studiranja u Italiju i to najprije u Milan a zatim u Rim. U Rimu ga je zatekao rat. Ne osjećajući se sigurnim zaputi se u Genevu, u kojoj je dočekao svršetak rata. Boraveći u tuđini podupirao je Rački kao hrvatski umjetnik akciju jugoslavenskog odbora, koja je išla za tim, da ideju ujedinjenja sviju Južnih Slavena u jednu zajednicu omogući u krugovima ententinim. U tu je svrhu Rački kao Hrvat zahvaćao u srpsku narodnu prošlost, ne bi li preko svojih slika pribavio sklonost i izazvao interes odlučnih krugova za Južne Slavene.

Uz svoje drugove izlagao je u Bradfordu, Edinburghu, Brightonu i Londonu, probudivši u javnosti engleskoj po svojim slikama zanimanje za jugoslavensko pitanje.

Poslije prevrata vratio se Rački kući, pa je u Zagrebu upriličio izložbu svojih najnovijih kompozicija, u kojima je pokazao, da je bitno obilježnje njegovih najnovijih pripravnih radova težnja za monumentalnošću.

Ovo je u kratkim potezima prikazan životopis tog velikog hrvatskog umjetnika, koji u svojoj čednosti i skromnosti znade kao pravi umjetnik češće karakterizirati svoje nutarnje raspoloženje ovim riječima: »Ja tražim samo mogućnost rada, a zadovoljan sam sa malim, jer nemam velikih potreba za život, budući da živim samo za umjetnost«.

Veličina Račkijeve umjetnosti leži u tome, što on samostalno i suvereno stvara, birajući si građu za svoje umjetničke inspiracije iz područja umjetne narodne i svjetske poezije kao i iz pučke narodne pjesme. Njegov pronicavi i tankoćutni duh umije se tako priljubiti pjesničkim djelima, kad ih hoće ilustrirati, da nam izlaze kao komentari a ne kao olustracija pjesničkih tvorevina. Samo pravi pjesnici-umjetnici kova Račkijevoga umiju tako silno i snažno vezati pjesništvo za slikarstvom

U ovome broju donosimo u reprodukciji sjajne crteže, što ih je Rački u Münchenu na ponuku Matice Hrvatske izradio, a imali bi da služe kao ilustratorni ures klasičnim stihovima najvećeg hrvatskog pjesnika Ivana Mažuranića u njegovu epu »Smrt Smail-age Čengijića«.

Umjetnik je uhvatio neke stihove iz: Agovanja. Noćnika, Čete i Harača, prikazavši ih u crtežima perom u savršenoj bakropisnoj tehnici onako, kako su na njegovu fantaziju primarno djelovali.

(Nastavit će se.)

KNJIŽEVNOST

Antonija Kassowitz-Cvijić: Slavenske priče. Gospođa Cvijić ide u red onih naših pisaca, koje naši mladi nazivaju nesavremenima, anahronizmom. U gospođi Cvijić imamo mi još jednu pravu zastupnicu meke i blage romantike, nježnu dušu, koja titra za sve ono, što je naše, čime se ponosimo, i što nam služi na čast. Ona mnogo pamti, mnogo istražuje, pa nam ta svoja pamćenja i istraživanja priopćuje, a svi je rado imamo, svi čitamo njene ugodne reminiscencije iz naše prošlosti, pa i oni, kojima je ona anahronizam. Ne znači to, da je gospođa Cvijić stara. Ona je uvijek puna poleta, osnova, ljubavi za sve ono, što je naše narodno i što nas sjeća na prošlost. Pred nama je najnovija njezina knjiga: »Slavenske priče«. U toj je knjizi sabrano dvadeset i pet raznih pripovijedaka, kojima je auktorica uzela motive iz pričanja raznih slavenskih naroda, pa je te motive u slobodnoj preradbi splela u vijenac priča, koje je izdala u posebnoj knjizi. Već sama navedena literatura za taj posao pokazuje nesamo veliki trud i mar, koji je u taj naoko neznatni posao uložen, već je dokaz i velike ljubavi, kojom je gospođa Cvijić taj posao radila. — Ovo je — čini se — prvi pokušaj kod slavenskih naroda uopće, da se povežu tako razni slavenski motivi iz narodnoga pričanja u cjelinu i u cjelini iznesu. — Ta će knjiga svojim šarenilom, bogatstvom motiva biti nesamo lijepa lektira za djecu, već će ona biti i jedan dokumenat, kakovo sve bogatstvo živi u obilnim pričama slavenskih naroda, ona će poslužiti i naučnjacima i filolozima, a zaiteresovat će i najširu našu javnost, jer u svakom motivu osjećamo, da je naš, dio naše duše, da je slavenski. — Knjiga je i tehničko lijepo opremljena; gđa Cvijić piše lijepim i biranim jezikom, a ilustrirao je knjigu Ernest Tomašić. Ta knjiga čini I. dio tih priča, pa će slijediti još i daljnje takove priče. Jednu smo takovu priču donijeli i mi u jednom našem broju, pa se već i po njoj vidi, da je auktorica pored sve slobodne obrade umjela u njima uz narodni motiv sačuvati i pravi narodni duh.

Nove knjige: Bidlo: Povijest Rusije od početka XIX. stoljeća do naših dana. D 25.—, vez. D 32.—.

Dr. S. Bosanac — S. Ratković: Čitanka za odrasle početnike u čitanju. D 7.—.

Čehov: Ujak Vanja. S opširnim predgovorom. D 10.—.

UMJETNOST

Koncertna kronika. Koncertna je dvorana oživjela. Usprkos toga, što zabavne priredbe raznih društava ne prestaju, ipak se baš u posljednje vrijeme ređaju koncerti u gustom nizu; gotovo svakoga dana ima po jedan koncerat. Mala senzacija za muzički svijet bio je dolazak pijanista dra. P. Weingartena. On zaista može govoriti o punom uspjehu. Općinstvo je grabilo za ulaznicama na njegove koncerte i rpimice dolazilo u dvoranu Glasbenog Zavoda i Musichalla, da čuje svirku vrsnog ovog majstora.

Mi ćemo se na taj koncert kao i na ostale priredbe u prošloj sedmici još osvrnuti.

Hrvatsko kazalište. U subotu dne 3. o. mj. proslavilo je naše kazalište opet jednu dvadesetipetu obljetnicu svoga zaslužnoga člana. Jubilarac je ovaj put naš simpatični stari znanac g. Đuro Prejac glumac, pjevač, skladatelj i pisac. Svoj je jubilej proslavio svečar u ulozi Franka u Straussovoj opereti »Šišmiš«. Gosp. je Prejac u svojem umjetničkom djelovanju mnogostran i vrlo spretan, on je oduševljen svećenik svoje božice Talije, pa joj je u službi učinio bez sumnje

mnoge izvrsne službe, a s njima pomogao i podizanje naše kazališne umjetnosti.

Gosp. je Prejac učenik Miletićeve dramatske škole, pa kao njen apsolvent uzima najprije angažma u Ljubljani u »Slovenskom gledališču«, gdje je ostao tek kratko vrijeme, pa se kasnije zaputio s družinom Dragutina Freudenreicha po Dalmaciji. U Zagrebu je stalno angažovan g. 1899., gdje ostaje sve do 1919., kad je postao intendantom hrvatskoga kazališta u Osijeku.

Bila je doduše mala neprilika, što je gosp. Prejac slavio svoj jubilej u jednoj ulozi u opereti, za koji mi nemamo ensemblea. No pored svega toga predstava je bila na mjestu, jer su se glumci manje više snašli u svojim ulogama. Prije

same predstave pozdravljen je svečar u ime kazališne uprave od g. Gavelle, a nakon toga od svojih prijatelja i štovatelja. Koliko publika cijeni rad gosp. Prejca i koliko ga rado ima, pokazuje rasprodano pozorište i činjenica, što već onaj dan, kad je oglašena predprodaja karata za taj jubilej, nije gotovo bilo moguće doći do ulaznica za subotnju predstavu.

G. Prejac ima za naš kulturni život i izvan pozornice velikih zasluga. On je član gotovo svih naših kulturnih društava, u mnogima je i odbornik, a svojim prosvjetnim radom poznat i izvan Zagreba. U svim je društvima u redovima onih najzaslužnijih, gdje treba rada, i među onima najveselijim, gđe treba oduška i zabave. Nije se nikada nalazio u osobito sjajnim prilikama života, a to mu je baš i pomoglo, da život upozna i da ga cijeni. G. Prejac ima neobično velik broj svojih štovatelja, a to je pokazala i proslava njegova jubileja, pa će mu barem to priznanje biti donekle naplata za trnovit put, kojim je već u životu prolazio.

»Teater« nam navješta kao dramski novitet »Firentinski šešir« francuskoga pisca Eugena Labichea, a kao novitet u operi djelo Maeterlineka i Cl. Debussya »Peleas i Malisanda«, a zatim Wagnerov »Lohengrin« novo uvježban. Isto se tako u baletu spremaju neki noviteti. Kod opere navješta se gostovanje basiste bečke Državne opere g. Nikole Zeca i gdje Ksenije Rogovske, članice beogradskog Narodnog Pozorišta.

BILJEŠKE

Dječja umjetnička izložba, koju nam je priredio »Proljetni salon« u umjetničkom paviljonu i koja je bila otvorena 4. o. mj. može se označiti uspjelim pokušajem, ne zbog izloženih radova, koji naravno ne mogu u cijelosti da udovolje ukusu širokih masa, već radi toga, da proučimo bolje djetinju psihu, da već unapred prosudimo, koja i kolika umjetnička snaga klije u duši naše najmlađe generacije, da tako odredimo bar približno neku bilancu za budućnost, koja čeka našu umjetnost uopće.

Kako se iz izloženih radova može razabrati, u svakom djetetu živi klica umjetnosti, nju podražuje fantazija i javlja se tako u onim bezbrojnim šarenim slikama, koje ispunjaju sve stijene triju velikih dvorana umjetničkog paviljona. Ti su radovi naravno vrlo različite vrijednosti, već prema većoj ili manjoj snazi fantazije koja ih je potakla, i prema većem ili manjem urođenom estetičnom smislu pojedinca. Najuspjeliji su radovi ornamentike uopće, koja je već urođena narodu našemu i koja odaje njegov duboki umjetnički smisao za ljepotu.

Nature morte, koje predstavljaju voće, cvijeće, lišće, i slično, prilično su dobro uspjele i po tom se vidi, da je moć realnog opažanja uopće dobro razvijena kod naše djece.

Vrlo su različite vrijednosti slike, koje predstavljaju živa bića u akciji. Naravno tu se ne može tražiti ni približna tehnička vještina, no ipak se kod pojedinaca zapaža neko urođeno nagnuće spram pojedinih umjetničkih oblika. N. pr. slike trinaestgodišnjeg djeteta Božidara Erbežnika, koje predstavljaju športske igre, vrlo su uspjeli pokušaji najmodernijih umjetničkih škola, koje idu za tim, da nam dadu gibanja u slici, slični su pokušaji i kod Rade Stankovića. Opaža se nadalje, da djeca Krunoslav Kljaković, Geltruda Braun, Zdravko Petrik, blizanci Tošo i Veljko iz Osijeka, te Gavrilović iz Brezovice imaju dovoljno dara za likovnu umjetnost uopće, jer se u svim njihovim umjetničkim pokušajima opažaju tragovi esteskog osjećaja za prirodu uopće, dakle glavna karakteristika umjetnika.

Na osobiti način nam je istaknuo radove, koje je po Bosni sabrao naš mladi slikar Mazalić, koje odavaju ne samo dublji umjetnički smisao već i čak i bolju tehniku u izgradi estetskih osjećaja, koje izbijaju iz djetinje duše. Spomenut nam je za primjer krasnu sliku begove džamije u Sarajevu, koju je onako vjerno naslikao 12-godišnji đak Berberović.

Ostali radovi u drvu i glini, pretežno ornamentalne prirode, većinom su kopije radova odraslijih, no i takovi uzorci nisu na odmet, jer nam davaju opravdanu nadu, da će ih najmlađa generacija sačuvati i dotjerati do većeg savršenstva.

Iz cjelokupnog dakle materijala, kojega nam je proljetni salon predstavio pod zajedničkim imenom »Dječja umjetnost«, proizlazi utješna činjenica, da naša umjetnost uopće ne će izginuti, da ona bukti i klije u duši naše najmlađe generacije, te da će se ranije ili kasnije kod pojedinaca pojaviti u savršenoj formi i proslijediti slavne tradicije naše domaće umjetnosti

Ispravi: Na str. 121. u pjesmi »Sneg« a pretposljednjem stihu mjesto riječi kaj treba da bude kad.

Na str. 199. u prikazu »Svadbenog leta« u prvom stupcu zadnji redak treće alineje mjesto »širu svoju sreću«, treba da bude »svu svoju sreću«; a u drugom redu drugog stupca mjesto »zato više korektan i od života« treba da stoji »zato više konkretan i od života«.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi. **Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.**

Vodeća marka Istoka

„LYO"

I. Jugoslavenska tvornica kosmetičkih preparata

Vlaška ulica 125. Zagreb Telefon br. 19-22.

Nudja svoje najnovije kosmetičke preparate:

Shampoon u omotima,
Shampoon tekući,
Poudre u 4 boje,
Poudre špec'al,
Poudre na kilograme,
Poudre u kamenu,
Prašak za zube,
Pasta za zube,
Parfumi,
Eau de Cologne,*
Eau de Cologne Russe,*
Eau de Bouleau (Birkenwasser)
Eau de Quinine,*
Bay-Rum,*
Crema za lice,
Stipsa za brijače.
Sapun za brijače,

Prašak za bijele cipele,
Rouge tekući,
Rouge čvrsti,
Sol za kupke,
Baby Poudre,
Prašak proti znojenju,
Briliantine tekući,
Briliantine u teglama,
Briliantine u tubama,
Pomada za usne,
Crnilo za obrve,
Manicurette,
Huile de Noisette,
Huile de Bardanc,
Vinaigre de Toilette,
Coniferensprit,
Lotion de Lilas,
Spužve od gume.

Preporučamo naše parfume u najnovijim mirisima i u elegantnim brušenim bocama, koji su ravni francuskim parfumima.

Proizvodi označeni sa zvijezdom dobiju se u pol-lit. bocama.

Naše rabljene prazne boce kupujemo.

Tražite naš najnoviji cjenik, dobijete ga badava!

Roba se razašilje i pouzećem! Dobiva se svagdje.

Tisak »Tipografija« d. d., Zagreb.